

ISSANDA MUUTMISE PÜHA AD 2023

Mk 9:2–8 (2Ms 3:9–15; Ilm 1:9–18)

2 Ja kuue päeva pärast võttis Jeesus kaasa Peetruse ja Jaakobuse ja Johannese ning viis nad omaette kõrgele mäele. Ja Teda muudeti nende ees,

3 Ta rõivad hakkasid erevalgena hiilgama, selliseks ei suuda ükski maapealne vanutaja neid valgendada.

4 Ja Eelija koos Moosesega näitas ennast neile, ja need kõnelesid Jeesusega.

5 Peetrus vastas ning ütles: «Rabi, siin on meil hea olla, teeme kolm lehtmaja: Sinule ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe.»

6 Ta ju ei teadnud, mida öelda, sest neid valdas suur hirm.

7 Ja tekkis pilv, mis neid varjas, ja pilvest kostis hääl: «See on mu armas Poeg, Teda kuulake!»

8 Ja järsku, kui nad ringi vaatasid, ei näinud nad enam kedagi muud kui Jeesust üksi endi juures.

Ja kuue päeva pärast võtab Jeesus kaasa Peetruse ja Jaakobuse ja Johannese ja viib nad üles kõrgesse märke üksipäinis omaette. Ja Ta muudeti nende ees ning Ta rõivad said valgest valgemana hiilgavaks, mäherduse sarnaseks vanutaja maa peal ei suuda valgendada. Ja neile ilmus Eelija Moosesega ja nad olid Jeesusega kõnelemas, ja kostes ütleb Peetrus Jeesusele: «Rabi, meil on siin hea olla – teeksime ehk kolm telki: Sulle ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe!» Ta ei teadnud ju tõesti, mida kosta, nad olid ju ära hirmutatud. Ja tekkis neid varjutav pilv ja pilvest sündis hääl: «See on minu Poeg, mu armastatu, Teda kuulake!» Ja ootamatult, ringi vaadates, ei näinud nad enam kedagi, vaid Jeesust üksi endiga.

Sissejuhatus

Teise evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse kohaselt Barnabase, Pauluse ja hiljem ka Peetruse kaaslasena olnud Markus, kelle pärisnimeks oli Apostlite tegude raamatu järgi Johannes (Ap 12:12.25; 15:37).¹

Kiriku liturgiline traditsioon ei samasta Johannes Markust evangelist Markusega, vaid näiteks Rooma Martüroloogium meenutab neid kahe erineva isikuna:

25. aprillil – «Aleksandrias püha evangelist Markuse sünnipäev. Ta oli apostel Peetruse õpilane ja tõlk; Roomas palusid vennad tal kirjutada evangeeliumi. Seda ta tegi, ja selle lõpetanud, läks Egiptusesse.

¹ Nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יוֹחָנָן või יְהוֹחָנָן ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink». Nimi Μάρκος pärineb ladina keelest ning on tõenäoliselt seotud sõjajumaluse Marsiga.

Kõigepealt ta kuulutas Kristust Aleksandrias ja rajas seal koguduse; hiljem ta vahistati kristliku usu pärast, seoti köidikusse ning piinati rängalt üle kivide lohistades. Pärast seda hoiti teda vangistuses, kus ta sai esmalt kinnitust ingli külaskäigu ja seejärel Issanda enda ilmumise läbi. Ta kutsuti taeva kuningriiki Nero kaheksandal valitsemisaastal.»

27. septembril – «Foiniikias Bybloses püha piiskop Markus, keda püha Luukas kutsub Johanneseks ning kes oli selle Maarja poeg, keda meenutatakse 29. juunil.»

Kui martüroloogiumis mainitud Nero kaheksas valitsemisaasta evangelist Markuse surma-aastana on õige ning kui Markus kirjutas evangeeliumi Roomas, siis pidi see valmima millalgi enne aastat 60. Ning kui sellele lisada pärimus, et Rooma kristlased² palusid Markusel kui Peetruse saatjal ja tõlgil talletada kirjalikult see, mida ta oli apostlilt kuulnud, võib Markuse evangeeliumi vaadelda kui Peetruse tunnistust Jeesuse elust, kannatustest, surmast ja ülestõusmisest.

Viimast kinnitab Markuse kavatsetult lihtne ja otsekohene jutustamisstiil ühes tõsiasjaga, et erinevalt teistest evangelistidest keskendub Markus vähem pikkadele jutlustele ja tähendamissõnadele ning rohkem Jeesuse tegudele, sh imetegudele.

Pidades silmas Markuse evangeeliumi tõenäolist koostamisaega ja -paika, joonistub välja ka selle sõnumi eripära: see on suunatud tagakiusatud, kannatavale ja võitlevale kogudusele. Markuse evangeeliumi ülesehitust vaadeldes on tähelepanuväärne, et kolmandiku selle mahust haarab Jeesuse maise elu viimane nädal, iseäranis Tema kannatuse ja ristisurma lugu – ning algusest peale peab Jeesus seisma silmitsi kriitikute, vaenulikult meelestatud kirjatundjate ja ka omaenda jüngrite mõistmatuse ja argusega.

Samuti algusest peale ei tee Markus mingit saladust sellest, kes Jeesus on. Raamat algab sõnadega: «Jeesuse Kristuse, Jumala Poja evangeeliumi algus.» (Mk 1:1) ning juba esimeses peatükis tuleb esile Jeesuse jumalik vägi ja olemus – sellena, kellele kuuletuvad metsloomad ja keda teenivad inglid (Mk 1:13); kelle kutsele järgnedes ollakse valmis jätma silmapilkselt maha kõik endine ja alustama uut, täiesti tundmatut elu (Mk 1:17j); kes ei õpeta mitte «nagu kirjatundjad, vaid nagu see, kellel on meelevald» (Mk 1:22); keda tunnustavad ja kelle sõna kuulavad isegi rüvedad vaimud (Mk 1:24–27).

Kuna, nagu öeldud, suur osa Markuse evangeeliumist käsitleb otsesemalt või kaudsemalt Jeesuse kannatusi ja surma (ning vastuolusid vaimuliku või ilmaliku autoriteedi kandjatega), on selge, et raamatu eesmärgiks ei ole kujutada Jeesust [vaid maise] imetegijana. Kogu oma väest ja meelevallast hoolimata näib Ta viimaks ikkagi lüüa saavat – aga just seeläbi saab Tema lugu neile, keda Temasse uskumise pärast taga

² Kuna Markus peab oma evangeeliumis vajalikuks selgitada mitmeid heebrea- ja arameakeelseid väljendeid ja mõisteid, oli tõenäoliselt tegemist endistest paganatest kristlastega.

kiusatakse, tõeliseks kinnituseks, sest nagu Jeesus ise ütleb, «kui keegi tahab käia Tema järel, siis ta salaku oma mina ja võtku oma rist ja järgnegu Talle» (vrd Mk 8:34).

Kui siinkohal mõelda Markuse evangeeliumi lõpu peale, siis võib-olla ei olegi see, nagu vahel arvatakse, kaduma läinud, vaid autor jättiski meelega, täiesti kavatsetult ja selge eesmärgiga otsad lahtiseks: ingel käsib naistel minna ja Issanda ülestõusmist kuulutada, nemad aga «ei öelnud kellelegi midagi, sest nad kartsid» (Mk 16:8).

Markuse evangeeliumi eesmärgiks on tunnistada Jeesusest kui tõelisest Jumala Pojast, kes on samal ajal ka tõeline inimene,³ kes, omades meeleva nii inimeste kui loomade ja loodusjõudude üle, nii inglite kui kurjade vaimude üle, nii haiguste kui isegi surma üle, pidi siiski kannatama ja surema – selleks, et need, kes Teda järgivad, võiksid ka ise risti kandes ja kannatades, ülimalt tõenäoliselt koguni oma usu pärast surres, saada osa Tema võidust.

See võit – lõplik võit – võib küll praegu veel inimsilme eest varjul olla (võib-olla just seetõttu ei kõnele Markuse evangeelium algselt midagi ülestõusnud Jeesuse ilmumistest), ent on sama sama kindel ja reaalne nagu kõik need lood, mida Markus on Peetruse kui neid oma silmaga näinu jutustuste põhjal vahendanud. Oluline on mitte usku kaotada, vaid kindlaks jääda, Jeesuse kuulutatud ja Temas teostunud evangeeliumist osa ja aru saada ning seda ustavalt tunnistada.

Selle kinnitusega sobitub hästi ka Markuse evangeeliumi praegune, tõenäoliselt teiste evangeeliumide põhjal hiljem kokku pandud ja lisatud lõpp, milles julgustatakse nii Jeesusesse uskuma kui sellest usust tunnistust andma sõnadega (ühtlasi uskmatuse või usust äralangemise eest hoiatades): «Kes usub ja on ristitud, see päästetakse, aga kes ei usu, mõistetakse hukka. Kuid uskujaid saavad sellised tunnustähed: minu nimel ajavad nad välja kurje vaime, räägivad uusi keeli, tõstavad paljaste kätega üles mürkmadusid, ning kui nad jooksid midagi surmavat, ei kahjustaks see neid; haiged, kellele nad panevad käed peale, saavad terveks.» (Mk 16:16–18)

Keelelisi märkuseid

Võttis...kaasa – παραλαμβάνει – «võtab...kaasa».⁴

Jeesus – ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

³ Siinkohal tasub meenutada mitmete Rooma keisrite, sh Nero poolt endale omistatud tiitlit *Divi Filii*, mida võib samuti tõlkida «jumala poeg».

⁴ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

Peetruse – τὸν Πέτρον – nimi Πέτρος tähendab «kalju».

Jaakobuse – τὸν Ἰάκωβον – nimi Ἰάκωβος tuleneb heebrea nimest יַעֲקֹב – «kannahoidja», «petis».

Johannese – τὸν Ἰωάννην – nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יוֹחָנָן või יוֹחָנָה ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink».

Viis nad – ἀναφέρει αὐτούς – «viib nad üles». Sõna ἀναφέρω tähendab sõnasõnalt «üles kandma».

Omaette – κατ' ἰδίαν μόνους – sõnasõnalt: «üksipäinis omaette».⁵

Teda muudeti – μετεμορφώθη – sõna μεταμορφώω tähistab eeskätt välise kuju (vormi) muutumist.⁶

Rõivad – τὰ ἱμάτια – sõna ἱμάτιον võib tähistada igasugust üleriidet.

Hakkasid...hiilgama – ἐγένετο στίλβοντα – sõnasõnalt: «said...hiilgavaiks/säravaiks».⁷

Erevalgena – λευκὰ λίαν – sõnasõnalt võiks tõlkida: «ülivalgena», «valgemana valgest».⁸ Sõna λευκός tähendab «hele», «valge», «särav».

Ei suuda – οὐ δύναται – sõna δύναμαι tähendab «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».⁹

Eelija – nimi Ἠλίας – heebrea keeles Ἠϊλῆ – tähendab «minu Jumal on JHWH» või «JHWH on Jumal». Ehk on tema ilmumine siin tunnistuseks Jeesuse jumalikkusest.

Koos Moosesega – σὺν Μωϋσεῖ – nimi Μωϋσῆς või Μωσῆς – heebrea keeles מֹשֶׁה – tuleneb Pühakirja traditsiooni järgi verbist הִשָּׁה – «[välja] tõmbama».¹⁰

⁵ 1739. aasta Piiblis: «kõrwale issepäinis»; 1989. aasta Uues Testamendis: «üksi...isepäinis».

⁶ Samas tähistab sellest tuletatud võõrsõna «metamorfoos» eeskätt olemuslikku muutust.

⁷ 1989. aasta Uues Testamendis: «said...kiirgavaks».

⁸ 1989. aasta Uues Testamendis: «ülivalgelt».

⁹ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünaamiit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

¹⁰ Ta pani temale nimeks Mooses ja ütles: «Sest ma olen ta veest välja tõmmanud!» (2Ms 2:10)

Näitas – ὤφθη – sõna ὁράω tähendab «nägema», passiivis (nagu siin) «nähtavaks saama».¹¹

Need kõnelesid Jeesusega – ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ – sõnasõnalt: «ja olid kõnelemas Jeesusega».

Peetrus vastas ning ütles – καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ – sõnasõnalt: «ja kostes/vastates ütleb Peetrus Jeesusele». Tõenäoliselt tähistab «kostmine» või «vastamine» siin Peetruse reaktsiooni sellele, mida ta nägi ja kuulis, parafraseerides: «seda nähes ütleb Peetrus Jeesusele».¹²

Rabi – sõna ῥαββί tuleneb siinkohal suursugusust ja tähtsust tähistavast heebrea sõnast רַב ning kujutab endast eeskätt õpetlaste kõnetamisel kasutatavat austavat tiitlit.

Siin on meil hea olla – καλόν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι – võiks tõlkida ka «siin on meil ilus olla».¹³ Sõna καλός tähendab «ilus», «hea», «kaunis», «suurepärane», «väertuslik», «vääriline».

Teeme – ποιήσωμεν – originaali tingivat kõneviisi võiks tõlkida ka: «teeksime õige» või «võiksime teha», võib-olla ka küsimusena: «kas võiksime teha». Sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».¹⁴

Lehtmaja – σκηνάς – sõna σκηνή tähendab «telk»¹⁵, laiemalt ka «eluase».¹⁶

Ta ju ei teadnud, mida öelda – οὐ γὰρ ἤδει τί ἀποκριθῆ – õigem oleks tõlkida: «ta ei teadnud ju, mida kosta». Sõna εἶδω – «nägema», «teadma» – puhul kasutatud ennemineviku ajavormi võib mõista ka eriliselt toonitamisena: «ta ju tõesti ei teadnud».

Sest neid valdas suur hirm – ἐκφοβοὶ γὰρ ἐγένοντο – sõnasõnalt võiks tõlkida: «nad olid ju ära hirmutatud».¹⁷

¹¹ 1968. aasta piiblitõlkes: «ilmus».

¹² 1989. aasta Uues Testamendis: «Ja Peetrus hakkab rääkima Jeesusele».

¹³ 1989. aasta Uues Testamendis: «ilus on meil siin olla».

¹⁴ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või tõeliselt poeetiliselt: «Meie oleme Tema poeem...»

¹⁵ 1989. aasta Uues Testamendis: «hütti».

¹⁶ Johannese evangeeliumi alguses seisev lauses «Ja Sõna sai lihaks ja elas meie keskel...» (Jh 1:14) kasutatakse originaalis sellest sõnast tulenevat verbi σκηνόω – «telkima», «telki püstitama» – niisiis võiks sõnasõnalt tõlkida: «Ja Sõna sai lihaks ja püstitas oma telgi (või telkis) meie keskel...» – Iisraeli rahva kõrberännaku ajal ning mõnda aega hiljem oli Jumala endagi asupaigaks telk.

¹⁷ 1989. aasta Uues Testamendis: «sest neile tuli peale kabuhirm».

Tekkis pilv, mis neid varjas – ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς – õigem oleks tõlkida: «tekkis neid varjutav pilv».

Pilvest kostis hääl – ἐγένετο φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης – sõnasõnalt: «pilvest sündis/sai hääl».

See on mu armas Poeg – οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός – sõnasõnalt: «see on minu Poeg, [mu] armastatu». Sõna ἀγαπητός – «armastatu», «armas» – tuleneb verbist ἀγαπάω, mis tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järele] janunema/õhkama».¹⁸

Teda kuulake – ἀκούετε αὐτοῦ – «kuulake Teda». Originaalis kasutatakse siin jätkuvat tegevust väljendavat olevikku, mida võiks tõlkida ka: «kuulake Teda alati», «olge Tema kuuldel».

Järsku – sõna ἐξάπινα tähendab «täiesti ootamatult», «ettearvamatult», «ettenägematult».

Sisuline analüüs

Markuse evangeeliumi kaheksanda peatüki lõpuosas kuulutab Jeesus ette oma surma ja ülestõusmist (Mk 8:31). Peetrus ei mõista Jeesust ja hakkab Teda noomima, mille peale Jeesus Peetrust – kes oli Jeesuse äsja jumaliku ilmutuse abil Messiaks tunnistanud (Mk 8:29) – karmilt sõitleb (Mk 8:32j). Seejärel pöördub Jeesus mitte ainult jüngerite, vaid suurema rahvahulga poole hoiatusega, et kui keegi tahab käia Tema järel, siis ta peab olema valmis risti kandma ja ennast ära salgama, lausa oma elu kaotamiseni (Mk 8:34jj). Viimaks hoiatab Jeesus oma kuulajaid: «Jah, kes iganes häbeneb mind ja minu sõnu selle abielurikkuja ja patuse sugupõlve ees, seda häbeneb ka Inimese Poeg, kui Ta tuleb oma Isa kirkuses koos pühade inglitega.» (Mk 8:38)

Üheksanda peatüki juhatab sisse tõetus: «Tõesti, ma ütlen teile, siin seisjatest on mõned, kes ei maitse surma enne, kui näevad Jumala riiki tulnud olevat väega.» (Mk 9:1) Jeesus ei pea siin silmas mitte maailma-ajastu lõppu, vaid seda, mis juhtus vähem kui nädal aega hiljem: «Ja kuue päeva pärast võttis Jeesus kaasa Peetruse ja Jaakobuse ja Johannese ning viis nad omaette kõrgele mäele. Ja Teda muudeti nende ees.» (Mk 9:2)

Need mõned, kes nägid oma silmaga Jumala kuningriiki, olid Peetrus, Jaakobus ja Johannes. Peetrus tunnistas sellest hiljem nõnda: «Meie Issanda Jeesuse Kristuse väge ja

¹⁸ Sarnase tähendusvarjundiga on heebreata בָּרַךְ – «armastama», «[kellegi järele] õhkama».

tulemist ei ole me teile teatanud mingeid targutavaid müüte¹⁹ jäljendades, vaid me oleme Tema suurust näinud oma silmaga. Sest Ta sai au ja kirkust Jumalalt Isalt, kui ilmvooratult kirkuselt kostis Talle hääl: «See on minu armas Poeg, Temast on mul hea meel!» Ja seda häält me kuulsime tulevat taevast, kui me olime koos Temaga pühal mäel.» (2Pt 1:16–18)

On täiesti selge, et kõrgele mäele minemine tähendab Jumala palge ette astumist: Mooses kohtus ja kõneles Jumalaga mäel olles, samuti Eelija, ning ka Jeesusel oli kombeks palveks mäele tõusta.

Küllap on oluline ka see, et Markuse sõnul võttis Jeesus kolm jüngrit endaga mäele just kuue päeva pärast: Mooses viibis Jumala mäel kuus päeva ning seitsmendal päeval Jumal kõnetas teda: «Ja Mooses läks mäele ning pilv kattis mäe. Ja Issanda auhiilgus laskus Siinai mäele ja pilv kattis seda kuus päeva; seitsmendal päeval hüüdis Ta pilve seest Moosest.» (2Ms 24:15j) Samuti võib siin olla viide loomisele: «Sest kuue päevaga tegi Issand taeva ja maa, mere ja kõik, mis neis on, ja Ta hingas seitsmendal päeval: seepärast Issand õnnistas hingamispäeva ja pühitses selle.» (2Ms 20:11) Niisiis annab evangelist aega ja kohta kirjeldades mõista, et tegemist on tõepoolest Jumala enese ilmunisega, mis ei jää oma suuruselt, kirkuselt ega tähtsuselt alla Vanas Testamendis kirjeldatuile.

Talle omaselt läheb Markus koheselt asja juurde, öeldes juba esimeses salmis lihtsalt ja konkreetselt: «Ja Teda muudeti nende ees.» (Mk 9:2) Eeskätt peab evangelist silmas välist muutust (vt vastavat keelelist märkust), mis jüngrite jaoks oli ometi olemuslik, kuna neile sai – tõsi, väikse viivitusega – selgeks, et neil pole tegemist kellegi muu kui oma kirkuses nähtavaks saanud Issandaga. Siinkohal tuleb rõhutada, et Jeesus ilmutas oma jumalikkust teadlikult vaid vähestele – evangelist rõhutab seda väljendiga $\kappa\tau'$ $\iota\delta\acute{\iota}\alpha\nu \mu\acute{o}\nu\omicron\nu\varsigma$ – «üksipäinis omaette» (vt vastavat keelelist märkust) – ning keelas mäelt alla tulles jüngritel nähtust rääkida, enne kui Ta surnuist üles tõuseb (Mk 9:9). Põhjus on sellesamas, mida Peetruse reaktsioon nii ilmekalt demonstreerib: inimesed kipuvad

¹⁹ Võib-olla peab Peetrus siin silmas Odysseuse muutmise lugu: «Nii ütles Pallas Athena: / «Taevasesst sündind Laertese poeg, igileidlik Odysseus! / End poja eest ära varja sa, vaid kohe kaaluge koos siin, / kuidas te saaks kosijale nüüd surma ja hukatust tuua / ning ühes minna seks linna te kuulsasse. Ep ole kaugel / ka mina teist enam kaua. On tahtmine tapelda suur mul.» / Ütles ja sangarit siis jumal sauaga kuldsega puutus, / puhtaima hõlstiga ning ihukuuega kauniga peitis / tal õlad taas, keha kõik tegi kõrgemaks ning rühi nooreks; / tõmmumaks tal nägu tõmbus ja priskemaks paisusid palged / ning habe sinkjasmust kogu lõuga tal kaarena kattis. / Kui oli teinud ta nii, siis lahkus Athena, Odysseus / läks aga hurtsiku taas poja juurde. Ent, hämmastust tulvil, / silmad see kõrvale käänas, sest kartis, et taevane ees tal. / Valjusti siis Telemachos nii sõnad tiivukad hüüdis: / «Rändaja, täiesti teine sa nüüd oled kui olid äsja, / teised on riided su seljas ja teisiti sul nägu sootuks. / Vist oled üks jumalaist neist, kel kodus ääretu taevast? / Siis ole armulik meile! Küll saad meilt meeldiva ohvri, / ning kuld-ande, mis peenelt on taotud. Oh, säästa meid ainult!»» (Odüsseia, 16:166–185. Tõlkinud August Annist. Tallinn 1963. Lk 217j.)

asjadest valesti aru saama, ennatlikke järeldusi tegema ja erinevalt Kristusest ristile rõõmu eelistama.²⁰

Jeesuse muutmist kirjeldades keskendub Markus Jeesuse rõivastele, toonitades, et need muutusid «valgemaks valgest» ning et ükski vanutaja siin maa peal ei suudaks neid säherduseks valgendada. Siin ei ole tegemist lihtsalt välise kirjeldusega, vaid äratuntava viitega prohvet Malaki ettekuulutusele: «Ja äkitselt tuleb oma templi juurde Issand, keda te otsite, ja lepingu ingel, keda te igatsete. Vaata, Ta tuleb, ütleb vägede Issand. Aga kes suudab taluda Tema tuleku päeva? Ja kes jääb püsima Tema ilmudes? Sest Tema on nagu sulataja tuli ja nagu pesupesija leelis²¹.» (Ml 3:1j)

Ühelt poolt teeb Jeesuse «muutmise» nähtavaks Tema jumaliku kirkuse, teisalt aga – pidades silmas ka peagi kostvat käsku: «Teda kuulake!» – on see märgiks, et Issand, kelle tulemist prohvet ette kuulutas, on tõepoolest saabunud, «et meid lunastada kõigest ülekohtust ja puhastada endale pärisrahvaks, innukaks headele tegudele» (Tt 2:14). Kahtlemata ei saanud Peetrus, Jaakobus ja Johannes sellest esimesel hetkel aru, vaid olid pigem täielikult rabatud, iseäranis siis, kui nägid ühtäkki Eelijat ja Mooset Jeesusega vestlemas.

Kuidas jüngrid taipasid, et tegemist on just Eelija ja Moosesega, seda evangelist ei ütle – ilmselt aitas mõistmisele kaasa äratundmine, et toimumas on midagi, mis kuulutab «aja täis saamist», s.t ammuste töotuste ja ootuste täitumist. Kui pikisilmi igatsetud lõpuajad ongi viimaks kätte jõudnud, siis kes need veel peaksid olema kui mitte Eelija ja Mooses, kellest esimese puhul oli kindlalt teada, et ta polnud surnud, vaid elusalt taevasse võetud, kust ta Issanda teevalmistajana tagasi pöördub²², ning teisegi matmispaik oli varjatud ja ainus, kes oli tema lahkumise tunnistajaks, oli Jumal²³.

Taolisele äratundmisele viitab ka Peetruse ettepanek või küsimus telkide või lehtmajade ehitamise kohta. Ilmselt ei ole siin tegemist mitte lihtsalt sooviga mõneks ajaks kenasse kohta paigale jääda, vaid tajumisega, et sündimas on midagi niisama suurt, nagu oli olnud Iisraeli rahva pääsemine Egiptuse orjapõlvest ja nelikümmend aastat kestnud rännak Töötatud Maa poole, mille meenutuseks tähistatakse iga-aastast lehtmajadepäha. Prohvet Sakarja raamatus seostatakse Issanda päeva ja tulevase

²⁰ Vrd Hb 12:2: «Vaadake üles Jeesusele, usu alustajale ja täidesaatjale, kes häbist hoolimata kannatas risti temale seatud rõõmu asemel ja on nüüd istunud Jumala trooni paremale käele.»

²¹ וְכַבְרִית מְכַבְּדִים – «vanutajate leelis» (nagu 1968. aasta piiblitõlkes).

²² «Vaata, ma läkitan teile prohvet Eelija, enne kui tuleb Issanda päev, suur ja kardetav. Ja tema pöörab vanemate südamed jälle laste poole ja laste südamed vanemate poole, et ma ei peaks tulema ja lööma maad needusega.» (Ml 3:23j)

²³ «Ja Issanda sulane Mooses suri seal Moabimaal Issanda sõna kohaselt. Ja Ta mattis tema orgu Moabimaal, Beet-Peori kohale, aga tänapäevani ei tea ükski tema hauda.» (5Ms 34:5j)

kuningriigi rajamist samuti lehtmajadepühaga: «Ja kõik järelejäänud kõigist paganaist, kes on tulnud Jeruusalemma kallale, peavad aasta-aastalt minema sinna üles, kummardama kuningat, vägede Issandat ja pidama lehtmajadepüha.» (Sk 14:16)

Niisiis näib Peetrus aimavat, millega on tegemist – ent on päris selge, et tema äratundmine on äärmiselt udune ja isegi ekslik. Nimelt võrdsustab Peetrus Jeesuse Moosese ja Eelijaga – sellest tunnistavad sõnad «teeme kolm lehtmaja: Sinule ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe», kusjuures Peetrus pöördub siin Jeesuse kui rabi, mitte aga kui Issanda poole (Mk 9:5). Küllap on oluline seegi, et erinevalt evangelistist, kes mainib esimesena Eelijat ja teisena Mooset, asetab Peetrus Moosese Eelijast ettepoole.

Evangelist märgib, et Peetrus ei teadnud, mida ta räägib, ja põhjendab seda hirmuga. On vähetõenäoline, et see hirm oli tekitatud üksnes välistest sündmustest – pigem ikkagi sellest, et jüngrid said aru, et nad on sattunud samasuguste sündmuste keskele nagu need, mida Tooras kirjeldatakse sõnadega: «Ja Issanda auhiilguse ilmutus oli Iisraeli laste silmis otsekui hävitav tuli mäetipus. Ja nad ütlesid Moosesele: «Räägi sina meiega, siis me kuulame! Ainult ärgu Jumal meiega rääkigu, et me ei sureks!»» (2Ms 24:17; 20:19)

Jeesuse muutmisel ilmunud Mooset ja Eelijat peetakse enamasti Seaduse ja Vana Testamendi prohvetite kehastuseks – mõlemad annavad tunnistust Messiasist ja valmistavad ette Tema tulemist. Nende ilmumine muutmismäel on tõenäoliselt aga siiski seotud pigem nende isikutega, kellest üks – Eelija – on, nagu juba nimetatud, otseseks Issanda teevalmistajaks ning teine – Mooses – eelkujuks suurele lõpuaegade prohvetile, kellena esimesed kristlased tundsid ära Jeesuse (5Ms 18:18; Ap 7:37). Niisiis on Eelija ja Moosese (just selles järjekorras!) ilmumise esmaseks sõnumiks, et aeg on täis saanud.

Seda, et Peetrus eksis Jeesust Moosese ja Eelijaga võrdsustades, näitavad koheselt taevast kostnud sõnad: «See on mu armas Poeg, Teda kuulake!» (Mk 9:7) Mitte Mooset, mitte prohveteid, vaid inimeseks saanud Jumala Poega tuleb kuulata! See ei tähenda, nagu poleks Seadus ja prohvetid enam olulised, vaid tegemist on sellesama enesestmõistetava tõdemusega, mida väljendavad Ristija Johannese sõnad: «Teie ise olete mu tunnistajad, et ma ütlesin, mina ei ole Messias, vaid ainult Tema eele läkitatu. Kellel on mõrjsja, see on peigmees. Peigmehe sõber seisab aga kõrval ja kuulab teda ning on väga rõõmus peigmehe hääle üle. Nii on nüüd ka minu rõõm saanud täielikuks. Tema peab kasvama, aga mina pean kahanema.» (Jh 3:28–30) Mooset ja Eelijat on aeg kõrvale astuda, kuna see, kelle tulemist nad ette kuulutasid ja kellele nad teed valmistasid, on päralt jõudnud.²⁴

²⁴ «Jumal, kes muiste palju kordi ja mitmel viisil rääkis esivanematele prohvetite kaudu, on nüüd päevade lõpul meile rääkinud Poja kaudu.» (Hb 1:1j)

Kui evangelist ütleb, et Peetruse sõnade järel «tekkis pilv, mis neid varjas», siis selle puhul on tegemist teadliku kinnitusega, siin ilmutab ennast Jumal ise:

2Ms 13:21j «Ja Issand käis nende ees, päeval pilvesambas juhatamas neile teed, ja öösel tulesambas, andes neile valgust, et nad said minna päeval ja öösel. Ei lahkunud pilvesammas päeval ega tulesammas öösel rahva eest.»

2Ms 14:19j «Siis Jumala ingel, kes oli käinud Iisraeli leeri ees, siirdus ning läks nende taha; ja pilvesammas siirdus nende eest ning seisis nende taga, tulles egiptlaste leeri ja Iisraeli leeri vahele; siis oli pilv ühele pime, aga teisele valgustas ööd, ja üks ei pääsenud teisele ligi kogu öö.»

2Ms 19:9 «Ja Issand ütles Moosesele: «Vaata, mina tulen su juurde paksus pilves, et rahvas kuuleks, kui ma sinuga räägin, ja nad usuksid ka sind igavesti.»

2Ms 24:15j «Ja Mooses läks mäele ning pilv kattis mäe. Ja Issanda auhiilgus laskus Siinai mäele ja pilv kattis seda kuus päeva; seitsmendal päeval hüüdis ta pilve seest Mooset.»

2Ms 33:9j «Ja iga kord, kui Mooses oli läinud telki, laskus pilvesammas alla ning seisis telgi ukse kohal; ja ta kõneles Moosesega. Ja kui kogu rahvas nägi pilvesammast seisvat telgi ukse kohal, siis kogu rahvas tõusis üles ja nad kummardasid igaüks oma telgi uksele.»

2Ms 34:5 «Ja Issand laskus alla pilve sees. Mooses astus seal tema juurde ja hüüdis Issanda nime.»

2Ms 40:34–38 «Siis pilv kattis kogudusetelgi ja Issanda auhiilgus täitis elamu. Isegi Mooses ei võinud minna kogudusetelki, sest pilv oli laskunud selle peale ja Issanda auhiilgus täitis elamu. Ja kõigil oma rännakuil läksid Iisraeli lapsed teele alles siis, kui pilv elamu pealt üles tõusis. Aga kui pilv ei tõusnud üles, siis nad ei läinudki teele kuni selle päevani, mil see jälle üles tõusis. Jah, elamu peal oli päeval Issanda pilv, ja öösel oli selles tuli kogu Iisraeli soo nähes kõigil nende rännakuil.»

4Ms 9:15–17 «Päeval, kui elamu oli püstitatud, kattis elamut tunnistustelgi kohal pilv, aga õhtust hommikuni oli elamu kohal otsekui tulepaistus. Nõnda oli see alaliselt: seda kattis pilv ja öine tulepaistus. Ja iga kord, kui pilv tõusis üles telgi pealt, läksid Iisraeli lapsed teele; ja paika, kuhu pilv jäi seisma, lõid Iisraeli lapsed leeri üles.»

4Ms 11:25 «Siis Issand astus alla pilve sees ja rääkis temaga ning võttis tema peal oleva Vaimu, ja pani nende seitsmekümne mehe peale, kes olid vanemad. Ja kui Vaim oli nende peal, siis nad rääkisid prohveti viisil, aga pärast seda mitte enam.»

4Ms 14:14 «Nemadki on siis kuulnud, et Sina, Issand, oled selle rahva keskel, Sina, Issand, kes ennast ilmutad silmast silma, ja et Sinu pilv seisab nende kohal ning et «a käid nende ees päeval pilvesambas ja öösel tulesambas.»

5Ms 31:15 «Ja Issand ilmutas ennast telgis pilvesambas, ja pilvesammas seisis telgi ukse kohal.»

1Kn 8:10–11 Ja kui preestrid pühamust väljusid, siis sündis, et pilv täitis Issanda koja ja preestrid ei võinud jääda teenima pilve pärast: sest Issanda auhiilgus oli täitnud Issanda koja.»

2Aj 5:13j «Pasunad ja lauljad pidid ühekorraga ja kooskõlas kuuldavale tooma kiitust ja tänu Issandale –, ja kui nad häält tõstsid pasunate, simblite ja muude mänguriistadega ning Issanda kiituslauluga: «Sest Tema on hea, sest Tema heldus kestab igavesti!», siis täitis pilv koja, Issanda koja, ja preestrid ei võinud teenima jääda pilve pärast: sest Issanda auhiilgus oli täitnud Jumala koja.»

1Kr 10:1 «Vennad, ma ei taha, et teil jääks teadmata, et kõik meie esiisad olid pilve all ja kõik läksid läbi mere.»

Pilvest kostnud sõnu kinnitavad välised sündmused: «Ja järsku, kui nad ringi vaatasid, ei näinud nad enam kedagi muud kui Jeesust üksi endi juures.» (Mk 9:8) Eelija ja Mooses olid kadunud – sama ootamatult, nagu nad olid ilmunud –, sest Jeesus üksi on see, keda tuleb kuulata. Teevalmistajate aeg on läbi, Issand on saabunud – aga veel mitte selleks, et koos jüngritega igavest lehtmajadepüha pidada, vaid selleks, et ennast patuste eest ja patuste kätte anda ning nad oma surmaga lunastada: Inimese Pojal «tuleb palju kannatada ja Teda põlatakse» (Mk 9:12) – Teda, kelle võrratut jumalikku kirkust kolm jüngrit olid äsja näinud.

Jeesus on Jumala Poeg, Tema armastatu. Luuka evangeeliumis öeldakse: «äravalitud Poeg» (Lk 9:35) – tegemist ei ole vastuoluga, vaid «äravalitu» väljendab sedasama, mida Markuse ja Matteuse evangeeliumis «armastatu». Jumal armastab kogu oma loodut, sealhulgas kõiki inimesi, ent ainult üks on Tema Armastatu, Tema Äravalitu – ainusündinud Poeg, kelles Jumal ise on saanud inimeseks ja ennast andnud, et need, kes Temasse usuvad, ei hukkuks, vaid et neil oleks igavene elu.

Peetrus, Jaakobus ja Johannes mõistsid seda alles hiljem – siis, kui nad olid näinud Issanda kannatusi, ristisurma ja matmist ning pärast täielikku lootusekaotust kogenud kirjeldamatut rõõmu Ülestõusnu nägemisest. Rõõmu, mis pani Peetruse hüüdma: «Kiidetud olgu Jumal, meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa, kes oma suurest halastusest on meid uuesti sünnitanud elavaks lootuseks Jeesuse Kristuse ülestõusmise läbi surnuist.» (1Pt 1:3)

Muutmismäe sündmus oli kahtlemata äärmiselt mõjus ka sel hetkel, mil see aset leidis – miks muidu oleks Peetrus tunnistanud, et seal on nii hea olla, et tahakski sinna jääda –, ent selle tõeline tähendus ja sellest lähtuv usukinnitus jõudsid jüngritele kohale alles hiljem, ka selleks, et nemad omakorda võiksid sellele kogemusele toetudes kinnitada ja julgustada järgnevaid kristlaste põlvkondi teadmises, et aeg on täis saanud ning Issand, meie ja kogu maailma Õnnistegija, on saabunud.

Jutluseks

Issanda muutmise püha on vähemalt läänekirikus üks uuematest pühadest. Suurest osast keskaegsetest kohalikest kalendritest seda ei leia; seal, kus seda tähistati, tehti seda enamasti 6. augustil, mõnel pool ka 7. augustil. Idakirikus on Issanda muutmise püha hiljemalt 7. sajandist tähistatud 6. augustil, Armeenia kirikus 7. pühapäeval pärast Kolmainupüha (samamoodi alates 16. sajandist ka Rootsi ja Soome kirikuis, kust see on üle võetud praegusesse EELK kalendrisse). Kogu läänekiriku jaoks kohustuslikuna kehtestas 6. augustil tähistatava Issanda muutmise püha paavst Callistus III aastal 1457 tänuks aasta varem türklaste üle saavutatud võidu eest Belgradi all. Luterlikes kirikutes on Issanda muutmist traditsiooniliselt tähistatud Ilmumisaja viimasel pühapäeval.

Issanda muutmise püha aluseks oleva evangeeliumijutustuse keskseks sõnumiks on esmalt kinnitus Jeesuse jumalikkusest, mis avaldus Tema kirkastamises ja taevast kostnud Isa hääles, millega Jumal kordas nüüd juba Jeesuse jüngritele kuuldavalt sedasama, mida oli öelnud Jeesusele endale Tema ristimisel: «See on mu armas Poeg, Teda kuulake!» (Mk 9:7; vrd Mk 1:11)

Seda kinnitust ei tule mõista mitte ainult jüngrite teavitamisena Jeesuse tõelisest olemusest, vaid tõepoolest nende kinnitamisena, ettevalmistamisena kõigeks järgnevaks. Üks kolmest tookord Jeesusega mäel viibinud jüngrist, Peetrus, kirjeldab seda sündmust põhjaneva kogemusena, mis on olnud tema jaoks määravam isegi pühakirjatunnistusest: «Ja seda häält me kuulsime tulevat taevast, kui me olime koos Temaga pühal mäel. Ja nii on meil midagi kindlamat prohvetisõnast ja te teete hästi, kui panete tähele seda nagu lampi, mis paistab hämaras paigas, kuni päev hakkab hahetama ning koidutäht tõuseb teie südameis.» (2Pt 1:18j)

Teiseks oluliseks osaks Issanda muutmise püha sõnumist on Eelija ja Moosese ilmumise läbi antav tunnistus sellest, et Jeesuses on täitunud nii Vana Testamendi prohvetite ettekuulutused kui ka kõik see, mille eelkujutiseks ja ettevalmistuseks on Moosese Seadus. See, kuidas Jeesus vanad ettekuulutused täide viib, tuleb eriti selgelt esile Luuka evangeeliumi kirjelduses²⁵, kuid ka 2. lugemisaasta Evangeeliumile (Mk 9:2–8) järgnevad salmid kannavad sedasama mõtet: Inimese Pojal «tuleb palju kannatada ja Teda põlatakse» (Mk 9:12).

EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatu järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (2Ms 3:9–15) Issanda ilmumine Moosesele põlevas kibuvitsapõõsas. Jumal näitas ennast Moosesele, et anda teada oma kavatsusest vabastada Iisraeli rahvas Egiptuse orjapõlvest – ilmumise käigus andis Jumal Moosesele teada ka oma nime, s.t oma olemuse sellena, «Kes On».

²⁵ Ja ennäe, kaks meest kõnelesid Jeesusega, need olid Mooses ja Eelija, kes kirkuses ilmudes rääkisid Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia. (Lk 9:30j)

Teise lugemisaasta teiseks pühakirjalugemiseks (Ilm 1:9–18) on Johannese nägemus Inimese Pojast Tema jumalikus kirkuses. Ka selle nägemuse juurde kuulub lunastuslooline sõnum: «Ära karda, mina olen esimene ja viimne ja Elav; ma olin surnud, ja vaata, ma olen elav ajastute ajastuteni, ja minu käes on surma ja surmavalla võtmed!»

Kahtlemata on Issanda muutmise püha sobilik Kristuse olemuse üle mõtisklemiseks, ent jutlus võiks siiski keskenduda lunastusloole: Jeesuse muutmise andis seda näinud jüngritele teada, et aeg on täis saanud, ammu töötatud ja oodatud Lunastaja, kelleks on Issand ise, on saabunud ning kõik, mida Seadus ja Prohvetid on ette kuulutanud, viiakse täide.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Pärast seda, kui Peetrus oli tunnistanud Jeesuse Messiaaks ning Jeesus oli oma jüngrid hoiatanud, et kui nad tahavad Tema järel käia, siis peavad nad olema valmis risti kandma, kannatama ja isegi surema, nii nagu Tema ise peab kannatama, surema ja surnuist üles tõusma, võttis Jeesus kolm oma jüngritest kaasa ning läks üles kõrgele mäele. Küllap jüngrid mõistsid, et koos Jeesusega mäele tõusmine tähendab Jumala palge ette astumist – aga kindlasti ei olnud nad valmis selleks, mida nad nüüd nägid.
2. Jeesus muudeti jüngrite silme ees. Evangelist ütleb, et Tema rõivad läksid valgemaks valgest, viidates sellega muuhulgas prohvetisõnadele, et kui Issand tuleb, siis Ta puhastab kõike otsekui vanutajad valgendavad riied leelisega. Jeesuse muutmise näitas, et aeg on käes, et Issand on tulnud, et iidset töötused ja paljude põlvkondade ootused on viimaks täidetud. Selle kinnituseks ilmusid ka Eelija ja Mooses – üks Issanda teevalmistajana, teine Tema eelkujuna. Jüngrid tajusid toimuva suurust ja tähendusrikkust, ent kahtlemata ei mõistnud nad päriselt, millega on tegemist. Sellest tunnistab Peetruse ebaõnnestunud katse «ennast kasulikuks teha», pakkudes välja, et ta võiks valmistada kolm telki, milles Jeesus, Eelija ja Mooses saaksid aset võtta.
3. Vastuseks Peetruse siirale, et sõgedale ettepanekule kostsid Jumala ligiolu tähistavast pilvest sõnad, mis näitasid, kes Jeesus tegelikult on: Ta on Jumala Poeg, Tema armastatu, keda tuleb kuulata – keda ainsana tuleb kuulata ja järgida, ka siis kui Ta mäelt alla läheb, kui Ta tagakiusajate kätte antakse, kui Teda põlatakse ja kui Ta peab surema. Muutmismäe kogemusest sai Peetruse ja teiste jüngrite jaoks suur usukinnitus, aga alles hiljem – enne pidid nad nägema nii oma Issanda kannatust ja surma kui ka ise kannatama ja valmis olema oma elu loovutama. Ometi oli Jeesuse jumaliku kirkuse nägemine taoline põhjanev kogemus, mis lubas neil hiljem teisigi kinnitada ja julgustada – sest nad teadsid nüüd, et Issand, nende ja kogu maailma Õnnistegija, on tulnud ning Temas on täidetud kõik Jumala töötused.